

หลักและวิธีการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตราส่วนรวมค่า ทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน

Principles and Methods of Building Measured Instruments with
Summated Rating Scale in Behavioral Sciences for Community Development

รองศาสตราจารย์ ดร. อนันต์ แยมเย็น

หลักและวิธีการสร้างเครื่องมือวัด
แบบมาตรประเมินรวมค่าทางพฤติกรรมศาสตร์
เพื่อพัฒนาชุมชน

รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ แย้มเยื่อน

หลักและวิธีการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่าทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน

ผู้แต่ง รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ แยมเยื่อน

พิมพ์ครั้งที่ 2 กรกฎาคม พุทธศักราช (รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์) 2569

จัดทำโดย รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ แยมเยื่อน

สาขาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เลขที่ 53000 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ 27

E-mail: yaemyueananan@gmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

อนันต์ แยมเยื่อน.

หลักและวิธีการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่าทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน.-- พิมพ์ครั้งที่ 2.-- อุดรดิตถ์ : [ม.ป.พ.], 2569.

246 หน้า.

1. พฤติกรรมศาสตร์ -- วิจัย. 2. การพัฒนาชุมชน -- วิจัย. I. ชื่อเรื่อง.

300.72

ISBN 978-616-636-597-9

ราคา 169 บาท

ออกแบบปก รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ แยมเยื่อน

สงวนลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ.2565 ห้ามลอกเลียนแบบ ทำซ้ำ ดัดแปลง แก้ไขไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้จัดทำเท่านั้น

คำนิยม

การพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมให้ได้บรรลุตามเป้าประสงค์และมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัย “เครื่องมือวัด” ในการประเมินตัดสิน รวมทั้งในการทำวิจัยนั้นก็ต้องใช้เครื่องมือวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ดังนั้น เครื่องมือวัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัยและพัฒนา ถึงแม้ว่าตำรา และหนังสือเกี่ยวกับเครื่องมือวัดที่เขียนด้วยนักวิชาการไทย จะมีเผยแพร่อยู่หลายเล่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ตาม แต่หนังสือหรือตำราทุกเล่มย่อมมีมุมมองและจุดเด่นที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

หนังสือเล่มนี้เป็นการเขียนรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวัดในแนวพฤตินิยมศาสตร์ โดยนำเสนอความรู้ ความเข้าใจ และการประยุกต์ใช้เครื่องมือวัดในการพัฒนาชุมชน/สังคม จึงเป็นการผสมผสานที่มีความโดดเด่นต่างจากหนังสือเล่มอื่นๆ จุดเด่นอีกประการหนึ่งคือ การอธิบายหลักการ “สามเหลี่ยมหัวกลับ” ที่เป็นหลักการสำคัญในการประมวลเอกสารที่หนังสือหลายเล่มละเลยไป

นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ยังมีการนำเสนอและอธิบายตัวอย่างของแบบวัดมาตรฐานประเมินรวมค่าในรูปแบบอื่นที่มีลักษณะพิเศษ เช่น การรวมคะแนนจากผลคูณระหว่างมิติของตัวแปร ซึ่งเป็นการนำเสนอที่ทำให้ผู้อ่านได้เปิดมุมมองของแบบวัดชนิดมาตรฐานประเมินรวมค่ามากยิ่งขึ้น

หนังสือเล่มนี้อ่านเข้าใจได้ง่ายและอาจตอบคำถามต่างๆ ได้ตรงใจหลายท่าน เนื่องจากผู้เขียนได้นำประสบการณ์การสร้างและหาคุณภาพแบบวัดทางด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน/สังคม ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการ นักวิจัย และนักพัฒนาทั่วไป และโดยเฉพาะในสาขาที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน/สังคม ทั้งในภาครัฐและเอกชน ตลอดจนนักศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี เป็นต้นไป ที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดคุณลักษณะและพฤติกรรมในแนวพฤตินิยมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.ตุจเดือน พันธุนาวิน

มิถุนายน 2569

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ เกิดขึ้นจากความมุ่งหมายและมุ่งมั่นของผู้เขียน ที่ได้ประมวลความรู้จากการศึกษาค้นคว้า จากการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน นำมาเสนอให้แก่นักศึกษา นักพัฒนาชุมชน นักพัฒนาสังคม และผู้ที่สนใจได้อ่าน ศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงานวิจัย และให้เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ

เครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า เป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบัน เมื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการรายงานเกี่ยวกับตนเอง ทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและกว้างขวาง ครอบคลุมปรากฏการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของผู้ตอบได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยต้องพิถีพิถัน มีการวางแผนอย่างรอบคอบ และรัดกุมในการสร้างเครื่องมือวัด โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพที่มีมาตรฐานสูง เพื่อนำผลวิจัยไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย มาตรการต่าง ๆ เพื่อนำไปพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข และพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ มีจำนวนทั้งหมด 6 บท เมื่อผู้อ่านได้เริ่มต้นอ่านตั้งแต่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 แนวคิดพื้นฐานการสร้างเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน บทที่ 3 หลักและวิธีการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า บทที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า บทที่ 5 หลักและวิธีการเขียนบทความวิจัยการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า และบทที่ 6 แนวโน้มและบทสรุปในอนาคต อย่างละเอียดแล้ว ผู้เขียนมั่นใจได้ว่าผู้อ่านสามารถนำไปใช้ในงานวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างมั่นใจ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ พ่อแม่ ครูอาจารย์ทุกท่าน ศ. ดร.จุฑาเดือน พันธมนาวิน และ รศ. ดร.ธีระภัทรา เอกผายชัยสวัสดิ์ ที่ให้คำแนะนำ ข้อคิด ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงแก้ไขหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างดีตลอดมา หากหนังสือเล่มนี้ผิดพลาดประการใด ผู้เขียนกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย พร้อมน้อมรับข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงหนังสือเล่มนี้ต่อไป

อนันต์ แยมเย็น

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

บทที่ 1 บทนำ	1
ความจำเป็นและกระบวนการของการศึกษาชุมชน	4
องค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์	6
รูปแบบการวิจัยและผลผลิตวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน	9
จุดมุ่งหมายของการสร้างเครื่องมือวัด	12
เครื่องมือวัดมีประโยชน์ต่อวิชาการ การพัฒนาบุคคล และชุมชน	13
ปัญหาสำหรับการสร้างเครื่องมือวัด	15
สรุป	18
เอกสารอ้างอิง	19
บทที่ 2 แนวคิดพื้นฐานการสร้างเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน	23
ความสำคัญของเครื่องมือวัด	25
กระบวนการวิจัยกับการสร้างเครื่องมือวัด	27
ประเภทของเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์	29
การนำเครื่องมือวัดมาใช้ในการงานวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน	33
หลักและวิธีการประมวลเอกสารสู่การสร้างเครื่องมือวัด	36
สรุป	40
เอกสารอ้างอิง	41
บทที่ 3 หลักและวิธีการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า	43
หลักการสำคัญของแบบมาตรประเมินรวมค่า	45
ประเภทและลักษณะของแบบสอบถาม	48
รูปแบบวัดมาตรประเมินรวมค่า	49
วิธีการสร้างแบบวัดมาตรประเมินรวมค่า	53
เกณฑ์การให้และการคิดคะแนนของแบบวัดมาตรประเมินรวมค่า	69

	หน้า
จริยธรรมของนักวิจัยสำหรับการสร้างและใช้เครื่องมือวัด	76
สรุป	78
เอกสารอ้างอิง	79
บทที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า	83
ความตรง	85
ความเที่ยง	97
อำนาจจำแนก	100
สรุป	103
เอกสารอ้างอิง	104
บทที่ 5 หลักและวิธีการเขียนบทความวิจัยการสร้างเครื่องมือวัด	109
แบบมาตรประเมินรวมค่า	
หลักการเขียนบทความวิจัย	111
มาตรฐานและองค์ประกอบการเขียนบทความวิจัยลงวารสาร	112
ตัวอย่างวิธีการเขียนบทความวิจัย	115
สรุป	134
เอกสารอ้างอิง	135
บทที่ 6 แนวโน้มและบทสรุปในอนาคต	137
แนวโน้มการประยุกต์ใช้แบบวัดมาตรประเมินรวมค่าออนไลน์	139
เครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์สำหรับประยุกต์ใช้พัฒนาชุมชนในอนาคต	143
จรรยาบรรณการวิจัยสำหรับนักวิจัย	152
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	157
บทสรุปการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่าทางพฤติกรรมศาสตร์ ในอนาคต	160
สรุป	163
เอกสารอ้างอิง	164

ภาคผนวก

ตัวอย่างแบบวัดมาตรฐานประเมินรวมค่า	169
กรณีศึกษา: การนำแบบวัดมาตรฐานประเมินรวมค่าไปใช้ในงานวิจัยพัฒนาชุมชน	190
กรณีศึกษา: การนำเครื่องมือวัดไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุน	200
ชุมชน	
ดัชนีคำศัพท์	205

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4-1	การคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC)	87
4-2	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างแบบสอบถามมาตรประเมนรวมค่า	90
4-3	ค่า Cumulative Percentage และค่า Factor Loading ของแบบสอบถาม มาตรประเมนรวมค่าพฤติกรรมการณ์จิตสาธารณะ	94
4-4	ดัชนีความกลมกลืนของโมเดล	95
4-5	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของแบบสอบถาม มาตรประเมนรวมค่า	99
4-6	ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า t) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อนั้น กับคะแนนรวมของทั้งแบบสอบถามมาตรประเมนรวมค่าที่ไม่มีข้อนั้น (ค่า r) ของแบบสอบถามมาตรประเมนรวมค่าพฤติกรรมการณ์จิตสาธารณะ	102
6-1	แบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับจรรยาบรรณการวิจัย	156
6-2	จรรยาบรรณการวิจัยมีความสำคัญของกระบวนการวิจัยในแต่ละลำดับ มากน้อยเพียงใด	156

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1-1	รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม	7
2-1	หลักการสามเหลี่ยมหัวกลับ	39
3-1	กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเครื่องมือวิจัย	52
3-2	ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามมาตรประเมินรวมค่า	62
4-1	ขั้นตอนการตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยความตรงเชิงเนื้อหา	88
4-2	ขั้นตอนการตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยความตรงตามเกณฑ์สัมพัทธ์	90
4-3	การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second-order Confirmatory Factor Analysis) ของพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะ	96
4-4	ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือความเที่ยง	100
6-1	หน้าจอสำหรับเลือกเมนู ไดรฟ์	141
6-2	หน้าจอสำหรับเลือกเมนู Google Forms	141
6-3	หน้าจอสำหรับใส่ชื่อเรื่องวิจัยและคำอธิบายการตอบแบบสอบถาม	141
6-4	หน้าจอสำหรับใส่ข้อความชี้แจงสังคมภูมิหลัง	142
6-5	หน้าจอสำหรับใส่ข้อความ	142
6-6	ตัวอย่างหน้าจอแสดงชื่อเรื่องวิจัยและคำอธิบายการตอบแบบสอบถาม	142
6-7	ตัวอย่างหน้าจอแสดงข้อความชี้แจงสังคมภูมิหลัง	143
6-8	ตัวอย่างหน้าจอแสดงข้อความมาตรประเมินรวมค่า	143

บทที่ 1

บทนำ

บทที่ 1

บทนำ

การพัฒนาบุคคล การพัฒนาชุมชน เชื่อมโยงไปยังการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืนเป็นหัวใจหลักที่หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน บูรณาการร่วมวางแผนนโยบาย แนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนาให้ไปสู่เป้าหมาย ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญมั่นคงนั้น จะต้องเริ่มจากหน่วยย่อยที่สุด คือ การพัฒนาบุคคล (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, 2546) ในขณะนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทำให้เป็นประเด็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลและต่อเนื่องไปสู่การพัฒนาชุมชน ดังนั้น นักวิชาการ นักวิจัย นักพัฒนา ตลอดจนบุคคลในชุมชน จำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของชุมชนให้รอบด้าน ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ได้แก่ การสร้างความสนใจและคั่นหานักวิจัยชุมชน การพูดคุยเพื่อค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาเค้าโครงวิจัย การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาเครื่องมือวิจัย ดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย ประมวลผลข้อมูลวิจัย และวางแผนการแก้ไขปัญหาชุมชน จัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาชุมชน และจัดเวทีสาธารณะโดยการใช้องค์ความรู้เข้ามาศึกษาทั้งด้านเนื้อหาวิชาการและด้านวิธีการวิจัย ตลอดจนการใช้รูปแบบการวิจัยเข้ามาดำเนินการ เพื่อได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาได้อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นเครื่องมือวัดจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญหลักของการดำเนินการวิจัย ต้องมีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีมาตรฐานสูง ที่จะไปเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้พัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้เพิ่มขึ้น มีสวัสดิการที่ดีมากขึ้น พฤติกรรมที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา ตลอดจนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข และสำหรับพัฒนาชุมชนในทุก ๆ มิติให้ครอบคลุม เช่น สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เศรษฐกิจ และการเมือง ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ดังนั้น ในบทนี้เนื้อหาประกอบไปด้วย 1) ความจำเป็นและกระบวนการของการศึกษาชุมชน 2) องค์ความรู้ทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ 3) รูปแบบการวิจัยและผลผลิตวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อพัฒนาชุมชน 4) จุดมุ่งหมายของการสร้างเครื่องมือวัด 5) การสร้างเครื่องมือวัดมีประโยชน์ต่อวงการวิชาการ การพัฒนาบุคคล และชุมชน และ 6) ปัญหาสำหรับการสร้างเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์

ความจำเป็นและกระบวนการของการศึกษาชุมชน (Need and Process of Community Education)

ทุกประเทศต่างพยายามที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามลักษณะเฉพาะของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ใช้วิธีการสร้างความเจริญของตนด้วยวิธีการเรียกว่า การพัฒนาชุมชน (Community Development) ซึ่งเป็นวิธีการพัฒนาที่ค่อยเป็นค่อยไปเพื่อสร้างความเข้มแข็งของบุคคลในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการศึกษาชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญขึ้น จะต้องรู้และเข้าใจสภาพของชุมชนด้วย เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน นักวิชาการ นักพัฒนา และนักวิจัยจะต้องทำงานกับบุคคลในชุมชนร่วมกันวิจัยศึกษาชุมชน โดยที่นักวิชาการ นักพัฒนา และนักวิจัยมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการวิจัย รู้หลักวิชาการ ส่วนบุคคลในชุมชนนั้นรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน ดังนั้น หากทุกกลุ่มมาบูรณาการทำงานร่วมกันส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน

หากจะกล่าวถึงความจำเป็นในการศึกษาชุมชน ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน มีมากมายหลายด้าน เช่น การว่างงาน ปัญหาที่ดิน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาผลผลิตในชุมชนตกต่ำ ขาดสวัสดิการ และการไม่รู้หนังสือ ความจำเป็นในการศึกษาชุมชนที่ผ่านมามีความสำคัญต่อการพัฒนา แต่ก็ไม่เท่ากับปัจจุบันและอนาคตอย่างแน่นอน เพราะในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความเจริญทางด้านต่าง ๆ มากขึ้น ความจำเป็นในการศึกษาชุมชนยังมีความสำคัญมากขึ้น เช่นเดียวกัน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องช่วยกันผลักดันให้นักวิชาการ นักวิจัยลงพื้นที่มาศึกษาชุมชนร่วมกับบุคคลในชุมชน เพื่อพัฒนาสร้างฐานชุมชน พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยการพัฒนาจากพลังของบุคคลที่อยู่ในชุมชนและสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ให้บุคคลในชุมชนมีพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง และมีสุข เป็นพลเมืองในชุมชนที่ใส่ใจสังคม ยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตการณ์ประเทศที่ไม่พึงประสงค์ของการพัฒนาชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีกในอนาคตต่อไป

ในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาบุคคลในชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ ส่งผลต่อเนื่องให้ชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาตามไปด้วยนั้น มีสาเหตุที่สำคัญ (จุฑาเดียน พันธุมนาวัน, 2553) ได้สรุปไว้ดังนี้

- 1) การที่นักพัฒนา นักวิจัยขาดองค์ความรู้ทางวิชาการ มักคิดเอาเองว่าจะอะไรคือสาเหตุ อะไรคือผล นำความรู้สึกหรือประสบการณ์ของตนเองเข้ามาแก้ไขปัญห ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่สามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาบุคคลในชุมชนที่เหมาะสมได้และส่งผลเสียมากกว่าผลดีต่อชุมชนในอนาคต
- 2) การพัฒนาที่ทำตาม ๆ กันมา โดยไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ทั้ง ๆ ที่ นักวิชาการ

หรือนักวิจัยได้เสนอแนวทาง หรือองค์ความรู้ใหม่ แต่ชุมชนไม่ได้กระทำตาม 3) การพัฒนาที่ลองผิดลองถูก การจับหลักการนั้นมาผสมหลักการนี้ การนำการพัฒนาที่นั้นมาผสมกับการพัฒนานี้ 4) การใช้หลักการจากต่างประเทศมาพัฒนาบุคคลในชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในประเทศ เนื่องจากพื้นที่ วัฒนธรรม ประเพณี นั้นมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การนำหลักการพัฒนาจากต่างประเทศมาใช้นั้น ควรดำเนินการวิจัย เพื่อหาคำตอบก่อน เช่น ควรใช้กับใคร ชุมชนไหน และบุคคลประเภทไหน แล้วจึงตัดสินใจว่าจะนำหลักการนั้นมาพัฒนาบุคคลในชุมชนเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าจากงบประมาณที่ลงไป และ 5) การปรับวิธีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเข้าที่ ดังนั้น การพัฒนาชุมชน จะต้องทำการศึกษา เพราะในปัจจุบันองค์ความรู้ การสร้างเครื่องมือวัด สถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิจัยได้พัฒนาถึงจุดที่เหมาะสมแล้ว

เนื่องจากชุมชนในแต่ละชุมชนมีความหลากหลาย เช่น พื้นที่ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และความเชื่อ ดังนั้น ก่อนที่นักวิจัย นักวิชาการ นักพัฒนา ตลอดจนบุคคลในชุมชนที่จะลงพื้นที่ไปดำเนินการวิจัยต้องทำการศึกษารวมชุมชนให้ครอบคลุมทุกด้าน ดังกระบวนการต่อไปนี้ (ธีระภัทรา เอกผายสวัสดิ์, 2553)

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน โดยจะต้องศึกษาความเป็นมาของชุมชน บอกถึงความจำเป็นของการศึกษาภาพกว้าง ๆ จากนั้นค่อยทำการศึกษาโดยเน้นเฉพาะเรื่อง ประเด็น หรือปัญหา รวมถึงข้อเท็จจริงที่จะทำการศึกษาและสิ่งสำคัญของการศึกษาชุมชนจะต้องได้ประโยชน์จากการศึกษาชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก

2. แนวคิดและทฤษฎีเพื่อประกอบการศึกษา หากต้องการศึกษาชุมชนแต่ขาดแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนแล้ว การศึกษาชุมชนก็จะเป็นเพียงผิวเผิน ไม่ได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนและสมบูรณ์ เพราะแนวคิดและทฤษฎีนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ดังนั้น จะต้องมีการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีให้ครอบคลุมในประเด็นหรือปัญหาที่ทำการศึกษา เช่น แนวคิดทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองใส่ใจสังคม (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2556; GuideHe & National Union of Students, 2016; Volonteuropre Secretariat, 2018; Hoskins & Mascherini, 2009) ทฤษฎีการพัฒนาตนเอง (Boydell, 1985; Bandura, 1986; Megginson & Pedler, 1992) และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (United Nations, 2014) ตลอดจนการกำหนดตัวแปรต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตั้งสมมติฐานของการศึกษาชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัวขึ้นไป แต่ในการศึกษาชุมชนนั้น อาจจะมีหรือไม่มีการตั้งสมมติฐานก็ได้และการกำหนดข้อมูลที่จะใช้ทำการศึกษาชุมชน ข้อมูลที่ใช้นั้นจะต้องมีความสำคัญและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3. การกำหนดชุมชนที่จะศึกษา ชุมชนที่จะทำการศึกษานั้นเป็นตัวแปรอิสระ โดยการเลือกชุมชนที่มีลักษณะเด่น เช่น ขนาดของชุมชน ชุมชนที่เป็นชาติพันธุ์ เพื่อชุมชนได้เป็นอิสระในเรื่องต่าง ๆ หากชุมชนที่จะศึกษานั้นเป็นตัวแปรตาม หมายความว่า ชุมชนที่ต้องการศึกษานั้นเป็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้ศึกษาต้องการเลือกชุมชนในลักษณะที่ต้องการศึกษาความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหาในอนาคต นอกจากนี้อาจจะมีการศึกษาชุมชนในปัจจุบันด้านต่าง ๆ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนนั้นด้วย

4. วิธีการศึกษาชุมชนและเทคนิคการศึกษาชุมชน มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะได้ข้อมูลของชุมชนที่มีความตรง ความเที่ยง และเชื่อถือได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั่นเอง วิธีการศึกษาชุมชนมีหลายวิธีด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่เข้าไปศึกษาชุมชนต้องการข้อมูลอะไร (Reynold; Livingston & Willson, 2010) เช่น การใช้เครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า ซึ่งเป็นที่นิยมในวงกว้าง (ดวงเดือน พันธุนาวัน, 2550) การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต (สุภางค์ จันทวานิช, 2557; Gay, Mills & Airasian, 2009; Grazino, & Raulin, 2010; Richardson, Goodwin & Vine, 2011; Creswell, 2008; Cozby & Bates, 2015;) และเครื่องมือวัด 7 ชิ้น (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2545) ส่วนเทคนิคการศึกษาชุมชน เช่น การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

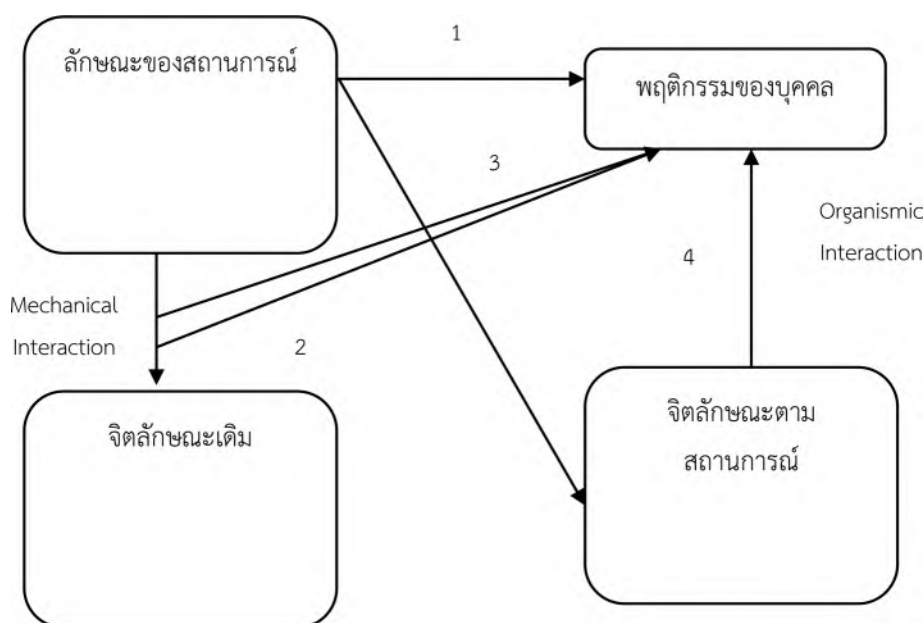
องค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ (Cognitive Behavioral Sciences)

ความก้าวหน้าทางวิชาการก่อให้เกิดศาสตร์ใหม่ขึ้นมาอีกสาขาหนึ่ง คือ พฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างสาขาจิตวิทยาในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ กับสาขาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาในสังคมศาสตร์ (วรรณิ แกมเกตุ, 2551; ยุทธนา ไชยจุลกุล, 2559) ดังนั้นวิชาการในสาขาพฤติกรรมศาสตร์ หมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุต่าง ๆ ของจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีจิตวิทยาเป็นวิชาหลักและวิชาสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของมนุษย์มารวมกันเป็นสหวิทยาการ (ดวงเดือน พันธุนาวัน, 2551; Mullins, 1996)

องค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์มีความเจริญทางวิชาการเป็นพิเศษกว่าองค์ความรู้ทางด้านอื่น ๆ เพราะมีลักษณะทางด้านเนื้อหา คือ ด้านทฤษฎีและผลการวิจัย วิธีการวิจัยที่ยึดหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัด และด้านวิธีการวิจัยที่ต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าไปด้วยกัน โดย (ดวงเดือน พันธุนาวัน, 2551) ได้อธิบายถึงองค์ความรู้ทั้ง 2 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ด้านเนื้อหาวิชาการ และ 2) ด้านวิธีการวิจัย ดังนี้

ด้านเนื้อหาวิชาการ

ประการแรก การศึกษาสาเหตุต่าง ๆ ของพฤติกรรมนั้น นักวิจัยทางด้านนี้ให้ความสำคัญกับสาเหตุทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลไปพร้อมกัน คือสาเหตุสำคัญทางจิตใจ ประสบการณ์ในอดีต และตลอดจนสถานการณ์ที่แวดล้อมตัวบุคคลนั้นในปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อจิตใจ และพฤติกรรมของเขา โดยยึดรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ที่บ่งชี้ว่า การศึกษาสาเหตุต่าง ๆ ของพฤติกรรมมนุษย์จะต้องครอบคลุมสาเหตุหลัก 4 ประเภท ได้แก่ 1) สาเหตุทางด้านสถานการณ์ปัจจุบัน 2) สาเหตุทางด้านจิตใจเดิมของผู้กระทำ 3) สาเหตุด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ในปัจจุบัน และ 4) สาเหตุด้านอิทธิพลร่วม ภาพที่ 1-1 (ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2541) ซึ่งการศึกษาสาเหตุต่าง ๆ พร้อมกันที่ละหลายสาเหตุของพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ ซึ่งพบได้ทั้งในงานวิจัยที่ศึกษาสอดคล้องกับบุคคลและชุมชนในประเทศและต่างประเทศ เช่น (กรกนก แหดวง, ศรีณย์ พิมพ์ทอง และ พิษญาณี พูนพล, 2562; กรทิพย์ รัตนภูมิ, โกศล มีคุณ, นรา สมประสงค์, และธารินทร์ รสานนท์, 2563; กฤตพิสิษฐ์ ตั้งจิตปรารภนา, ดุจเดือน พันธุนาวิน, ดวงเดือน พันธุนาวิน และศรีณย์ พิมพ์ทอง, 2562; Huang et al., 2021; Tang, Xu, & Feng, 2021; Nishio, Takagi, Shinozaki & Kondo, 2021)

ภาพที่ 1-1 รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม

ที่มา: ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2541)

ประการที่สอง ในอดีตที่ผ่านมา นักวิจัยได้ศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมเพียงด้านเดียว ไม่ได้นำสาเหตุด้านจิตลักษณะหลาย ๆ ตัวมาศึกษาร่วมกัน โดยในปัจจุบันพบว่า นักวิจัยได้นำจิตลักษณะหลาย ๆ ตัว มาศึกษาร่วมกับสถานการณ์ เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมมาตลอดระยะเวลาหลายสิบปี จนกระทั่งปัจจุบันได้พบจิตลักษณะสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ ที่คนไทยจะมีพฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 1) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และ 2) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่วนคนเก่ง และมีสุข ประกอบด้วย 3) พฤติกรรมรับผิดชอบในหน้าที่ และ 4) พฤติกรรมการพัฒนาตนเอง ดังนั้น การกำหนดพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง และมีสุข เป็น 4 กลุ่มทำให้ทฤษฎีต้นไม้งจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) สามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างกว้างขวาง

ประการที่สาม การที่นักวิจัยใช้ทฤษฎีและงานวิจัยจากต่างประเทศเป็นการบูรณาการโดยการศึกษาตัวแปรจิตลักษณะและลักษณะสถานการณ์ซึ่งเป็นตัวแปรสากลมาเป็นพื้นฐานในงานวิจัยในประเทศ ทำให้สาขาพฤติกรรมระดับประเทศสามารถขยายผลเติบโตได้อย่างรวดเร็ว

ประการสุดท้าย สาขาพฤติกรรมศาสตร์เป็นสาขาที่เปิดกว้างให้ผู้ที่มีความสนใจศึกษาพฤติกรรมด้านต่าง ๆ โดยในปัจจุบันมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น

ด้านวิธีการวิจัย ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยขั้นสูง ที่สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ใช้อย่างเคร่งครัด ซึ่งอาจแตกต่างจากสาขาสังคมศาสตร์ใช้อยู่ สามารถกล่าวได้ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก การยึดหลักและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการวัดและการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยใช้หลักการควบคุมในการวิจัย เช่น การจัดการในการวัดตัวแปร การดำเนินการวิจัย การใช้วิธีการทางสถิติ นอกจากนี้ยังใช้หลักการวัดซ้ำ ศึกษาซ้ำ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ทำให้ได้ผลการวิจัยสำหรับผู้ที่ถูกศึกษาได้อย่างมั่นใจ อีกทั้งสามารถแยกกลุ่มย่อยตามชีวสังคมภูมิหลังของผู้ถูกศึกษา ทำให้ได้ผลการวิจัยที่ละเอียด ทำให้นำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับการพัฒนาบุคคล และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง การวัดตัวแปร โดยปฏิบัติตามหลักวิทยาศาสตร์หลายประการ คือ หลักการมีนิยามปฏิบัติการ หลักความเป็นปรวิสัยในการวัด หลักการควบคุม และวิธีการแก้ผิดโดยตนเอง นอกจากนี้ การสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินรวมค่า (Summated Rating Method) เป็นที่ยอมรับและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

ประการที่สาม การยึดหลักความเป็นปรวิสัย (Objectivity) ในการศึกษาสาเหตุต่าง ๆ ของพฤติกรรมด้านหนึ่ง ๆ ของบุคคล นักวิจัยทางสาขาพฤติกรรมศาสตร์สนใจสาเหตุของพฤติกรรมโดยเน้นการใช้วิธีที่เป็นวิทยาศาสตร์ขั้นสูง

ประการที่สี่ การใช้รูปแบบการวิจัยขั้นสูง 2 แบบเพื่อการพิสูจน์ความเป็นสาเหตุกับผล รูปแบบการวิจัยที่จะเอื้อต่อการดำเนินการ เพื่อการพิสูจน์ความเป็นสาเหตุกับผลให้ได้อย่างมั่นใจ คือ การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Study) และการวิจัยศึกษาความสัมพันธ์เปรียบเทียบ (Correlational-Comparative Study)

ประการสุดท้าย การใช้สถิติขั้นสูงเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (Three-Way ANOVA) การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

จากองค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งสองด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการและด้านวิธีการวิจัยนำมาบูรณาการเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนนั้น นักวิชาการ นักวิจัย นักพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญกับสาเหตุทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลไปพร้อมกัน หากบุคคลในชุมชนเป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข ชุมชนก็เกิดการพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้น ทุกภาคส่วนจะต้องช่วยกันมองหาสาเหตุให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะได้นำมาพัฒนาชุมชนในทุกมิติ ด้วยการดำเนินวิธีการวิจัยที่เคร่งครัดอย่างเป็นระบบขั้นตอน ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปวางเป็นนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบการวิจัยและผลผลิตวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน (Research Design and Outputs in Behavioral Sciences for Community Development)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2551) กล่าวว่า การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เป็นการสร้าง และขยายองค์ความรู้ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างจิตและพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีสุข และส่งผลที่ดีต่อชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตาม การทำวิจัยจำนวนน้อยเรื่องในด้านต่าง ๆ ย่อมไม่เพียงพอต่อการสร้างองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังไม่สามารถนำไปพัฒนาบุคคลและชุมชนได้ในทันที ดังนั้นนักวิจัยจะต้องทำการวิจัยในประเด็นหนึ่ง ๆ อย่างต่อเนื่องและครบขั้นตอน จึงจะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาบุคคลและชุมชนได้อย่างมั่นใจ

การสร้างองค์ความรู้และสามารถนำไปใช้ได้จริงในการพัฒนาบุคคลและชุมชน มีรูปแบบการวิจัย 4 รูปแบบ ประกอบไปด้วย 1) รูปแบบการวิจัยความสัมพันธ์-เปรียบเทียบ (Correlational-Comparative Study (CCS)) 2) รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองประเมินผลต้นแบบฝึกอบรมหรือการจัดการพัฒนา (Experimental-Evaluative Study (EES)) 3) รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองประเมินผล

การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Training (HRT)) และ 4) รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง ประเมินผลการพัฒนาและฝึกอบรมประชาชนกลุ่มเสี่ยง (Development and Training of At-Risk Population (DRP)) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2559)

1) รูปแบบการวิจัยความสัมพันธ์-เปรียบเทียบ (Correlational-Comparative Study (CCS)) เป็นรูปแบบวิจัยพื้นฐานที่ใช้สร้างองค์ความรู้ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุ และปัจจัยเชิงผล จุดเด่นที่สำคัญของรูปแบบนี้ให้ผลในเชิงสำรวจของการตรวจอาการ โดยการวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อระบุกลุ่มเสี่ยงและปัจจัยที่ปกป้องได้ เพื่อนำไปพัฒนาบุคคลและชุมชนต่อไปในอนาคต ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบนี้ เช่น การวิจัยปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการทางจิตลักษณะ สถานการณ์ และการส่งเสริมพฤติกรรมพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนในชุมชนภาคเหนือ (อนันต์ แยมเย็น และคณะ, 2562) ปัจจัยเชิงเหตุทางจิตลักษณะและสถานการณ์ของพฤติกรรมการค้าธงชาติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนไทย (อนันต์ แยมเย็น และคณะ, 2564) รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการเสริมสร้างพลังและความรู้ด้านสุขภาพที่มีต่อพฤติกรรมการแก้ปัญหาสุขภาพชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (กมล อาจดี และคณะ, 2563) การทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 19 โดยใช้ทฤษฎีทางจิตสังคมในนักศึกษาปริญญาตรี (อนงค์ลักษณ์ พันธุ์พรหมธาดา, 2564) ปัจจัยเชิงเหตุทางจิตลักษณะและสถานการณ์ของพฤติกรรมเสริมสร้างพลังครอบครัววิถีใหม่ไร้ความรุนแรงของเยาวชนไทย (สุลักษณ์ อ้วนสอาด และคณะ, 2565) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการทางจิตลักษณะ สถานการณ์ และการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของเยาวชนในเขตภาคเหนือ (อนันต์ แยมเย็น และคณะ, 2565) และอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

2) รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองประเมินผลต้นแบบฝึกอบรมหรือการจัดการพัฒนา (Experimental-Evaluative Study (EES)) การวิจัยรูปแบบนี้จะต้องมีการสร้างต้นแบบการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาจิตลักษณะที่สำคัญของบุคคล ที่การวิจัยในรูปแบบที่ 1 พบว่า ตัวแปรเชิงสาเหตุมีความสำคัญต่อพฤติกรรม โดยชุดฝึกอบรมที่นักวิจัยจะนำไปใช้ในการวิจัยเชิงทดลองนั้นอาจจะสร้างจากตัวแปรเชิงสาเหตุด้านเดียวหรือหลายด้านผสมกัน เพื่อศึกษาสาเหตุที่ติดตัวมากับผู้ที่ถูกศึกษาเพื่อหาสาเหตุสมทบที่มีต่อจิตและพฤติกรรมเป้าหมาย โดยจุดเด่นของรูปแบบการวิจัยนี้ คือ สามารถระบุได้ว่าต้องฝึกฝนมากน้อยเพียงใดจึงจะได้ผลดีด้านใดในกลุ่มผู้ถูกศึกษากลุ่มใด จากนั้นก็สามารถ ดำเนินการวิจัยในรูปแบบการวิจัยแบบที่ 3 ได้ โดยการนำต้นแบบฝึกอบรมนี้ไปฝึกให้นักพัฒนาได้ใช้ต่อไป ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบนี้ เช่น ประสิทธิภาพของโปรแกรมสร้างเสริมความรู้ด้านการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เทศบาลเมืองปทุมธานี (อรุณทัย ปาทาน และสิริมา มงคลสัมฤทธิ์, 2563) อิทธิพลของการอ่านสารชักจูงและการเขียนสนับสนุนที่มีต่อความพร้อมที่จะ

แสวงหาความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีของนักศึกษาระดับปริญญาตรี (ณัฐนันท์ คงยิ่งใหญ่ และคณะ, 2564) อิทธิพลของการอ่านสารชักจูงและการเขียนสนับสนุนที่มีต่อความพร้อมที่จะป้องกันและหลีกเลี่ยงความรุนแรงในครอบครัวของเยาวชนในชุมชน (อนันต์ แยมเยื่อน, 2566) ประสิทธิภาพของการฝึกอบรมจิตลักษณะและทักษะแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 (อนันต์ แยมเยื่อน และคณะ, 2566)

3) รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Training (HRT)) คือ การดำเนินการสร้างวิทยากรตัวคูณ ในการทำงานที่จะสามารถใช้ชุดฝึกอบรมพัฒนาจากการทำวิจัยรูปแบบที่ 2 ได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อให้วิทยากรที่ผ่านการฝึก สามารถนำไปต่อยอดทำการฝึกอบรมผู้ที่ตนรับผิดชอบ เช่น การทำวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมครูอาจารย์เพื่อไปพัฒนานักเรียนของตน การทำวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมหัวหน้าเพื่อไปพัฒนาลูกน้องในหน่วยงาน การทำวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุข เพื่อไปพัฒนาครอบครัว สุขภาพของประชาชนในชุมชน ดังนั้น การทำวิจัยเชิงทดลองกับบุคคลเหล่านี้จะต้องมีการวิจัยเชิงทดลองประเมินผล เพื่อการปรับปรุง พัฒนา และความเหมาะสม นอกจากนี้ นักพัฒนาหรือวิทยากรตัวคูณที่เข้ารับการฝึกอบรม อาจจะต้องได้รับการพัฒนาจิตบางประการโดยตรงเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถใช้ชุดฝึกอบรมพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อไป ตัวอย่างรูปแบบงานวิจัย เช่น การฝึกอบรมจิตลักษณะและทักษะแบบบูรณาการที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการพัฒนานักเรียนของครูคณิตศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (จุจเดือน พันธมนาวิน และอัมพร ม้าคอง, 2552)

4) รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการพัฒนาและฝึกอบรมประชาชนกลุ่มเสี่ยง (Development and Training of At-Risk Population (DRP)) คือ การติดตามการทำวิจัยเชิงทดลองประเมินผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เมื่อวิทยากรที่ได้ผ่านการฝึกอบรมเพื่อการจัดการพัฒนาและนำไปปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างและป้องกันบุคคลที่ตนเองรับผิดชอบ เช่น พัฒนาประชาชนในชุมชนที่มีรายได้น้อย พัฒนาประชาชนในชุมชนที่มีระดับการศึกษาต่ำ พัฒนาเยาวชนในชุมชนที่ใช้เวลาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์จำนวนชั่วโมงมาก

ดังนั้น สรุปได้ว่า การวิจัยทั้ง 4 รูปแบบ มีความสำคัญและมีประโยชน์ที่แตกต่างกัน หากผู้วิจัยดำเนินการวิจัยรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 ไปพร้อมกัน โดยรูปแบบที่ 1 ที่วิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ สามารถให้ผลวิจัยที่ระบุความสำคัญของตัวแปรเชิงสาเหตุต่าง ๆ ได้ เกิดความ สัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงเหตุและตัวแปรเชิงผล ส่วนการดำเนินการวิจัยรูปแบบที่ 2 สามารถให้ผลการประเมินต้นแบบพัฒนาที่สร้างขึ้นใหม่ ทำให้นักวิจัยสามารถพิสูจน์ที่จะพัฒนาจิตใจ พัฒนาพฤติกรรมหรือทักษะ

ต่าง ๆ แก่บุคคลได้ ส่วนรูปแบบที่ 3 และ 4 เป็นการวิจัยเชิงทดลองประเมินผล ที่ให้ผลการวิจัยเป็นการพิสูจน์ผลดีของการจัดการพัฒนาบุคคลในชุมชนได้อย่างน่าเชื่อถือ

จากรูปแบบการวิจัยทั้ง 4 รูปแบบที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ได้ผลผลิตการวิจัยทางพฤติกรรมเพื่อนำไปพัฒนาบุคคลและชุมชนที่มีความสำคัญ ดังนี้ 1) ได้ข้อสรุปที่เป็นผลการวิจัย เมื่อได้รวบรวมจากหลาย ๆ งานวิจัยในประเด็นเดียวกัน จะกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือแนวคิดทฤษฎีใหม่นอกจากนี้ยังให้ผลการวิจัยใหม่ ๆ ที่นักพัฒนาจะนำไปใช้ในงานของตนเพื่อพัฒนาบุคคลในชุมชนได้ 2) ผลผลิตการวิจัยที่สำคัญ คือ เครื่องมือวัดที่นักวิจัยสร้างขึ้นใหม่และมีมาตรฐานสูง สามารถนำไปใช้ในงานวิจัย เช่น เครื่องมือวัดจิตลักษณะด้านต่าง ๆ ตามทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรม เครื่องมือวัดพฤติกรรมบุคคล 3) การระบุกลุ่มเสี่ยง โดยตัวแปรอิสระจากชีวสังคมภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่ควรจะต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วนในพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง ส่วนตัวแปรตาม คือ ลักษณะทางจิตของพฤติกรรม ซึ่งนักวิจัยสามารถนำเสนอส่วนนี้มารวมกันเพื่อเสนอแนะกลุ่มเป้าหมายที่เร่งด่วนเพื่อที่นักพัฒนาจะได้ดำเนินการพัฒนาต่อไป 4) การชี้แนะปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญต่าง ๆ ที่นักวิจัยพบในการวิจัยของกลุ่มเสี่ยง นักพัฒนาสามารถที่จะเข้าไปจัดการแก้ไขสาเหตุ และจะก่อให้เกิดผลที่ดีตามมา และ 5) ได้ชุดฝึกอบรมพัฒนาเทคโนโลยีทางจิตและหรือทางพฤติกรรมเพื่อให้ นักพัฒนาได้นำไปใช้ในการพัฒนาบุคคลในชุมชนหรือเป็นตัวอย่างในการสร้างชุดฝึกอบรมอื่น ๆ ต่อไป

จุดมุ่งหมายของการสร้างเครื่องมือวัด (Objectives of Creating Measuring Instruments)

การสร้างเครื่องมือวัดมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการทําวิจัยและนำผลการวิจัยไปพัฒนาบุคคลและชุมชนต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้ปรับปรุง พร้อมยกตัวอย่างวิจัยประกอบจุดมุ่งหมายของการสร้างเครื่องมือวัดของ (Newton, 2007) ดังนี้

1. ใช้เพื่อประเมินทางสังคม (Social Evaluation Uses) เป็นการประเมินตัวแปรทางสังคมต่าง ๆ เช่น คุณภาพชีวิต สาธารณสุข พฤติกรรมที่น่าพึงปรารถนา และพฤติกรรมที่ไม่น่าพึงปรารถนาของบุคคลในชุมชน เช่น งานวิจัยของ อนันต์ แยมเยื่อน และคณะ, 2564 ศึกษาเรื่อง ปัจจัยเชิงเหตุทางจิตลักษณะและสถานการณ์ของพฤติกรรมการดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนไทย

2. ใช้เพื่อการพัฒนา (Formative Uses) เพื่อนำไปเป็นแนวทางพัฒนาบุคคล และชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีคุณภาพ และมีความยั่งยืน เช่น งานวิจัยของ วัชร สบายสมาน และคณะ, 2564 ศึกษาเรื่อง การนำนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคมไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่แบบองค์รวมของบริษัทเอฟีด

3. ใช้ในการวินิจฉัย (Diagnosis Uses) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาบุคคลในชุมชนทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนว่าเป็นอย่างไร เช่น งานวิจัยของ บุษิตา สังข์แก้ว และคณะ, 2564 ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวแบบการจัดการป่าอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตอุทยานแห่งชาติ กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติแม่ยม อำเภอสอง จังหวัดแพร่

4. ใช้เพื่อจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation Uses) การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนนั้น ผู้มีอำนาจ หรือผู้ปกครองควรจะมีการจัดสรรบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อนำพาประชาชนในชุมชนให้ช่วยกันพัฒนาชุมชน เช่น งานวิจัยของ จารุวรรณ ยอดระฆัง และคณะ, 2564 ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพของโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในงานบุคลากรผู้มีศักยภาพสูงบนฐานแนวคิดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

5. ใช้เพื่อการดำเนินการขององค์กร (Organizational Intervention Uses) โดยหน่วยงานใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินประสิทธิภาพและการดำเนินการขององค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น งานวิจัยของ ปิยะ กล้าประเสริฐ, 2559 ศึกษาเรื่อง การประเมินประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี

เครื่องมือวัดมีประโยชน์ต่อวิชาการ การพัฒนาบุคคล และชุมชน (Academic Benefits of Measuring Instruments on Individual and Community Development)

หากผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวัดที่มีมาตรฐานสูงและถูกต้องตามหลักวิชาการแล้ว เครื่องมือวัดที่สร้างขึ้นมานั้นจะมีประโยชน์และเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ นอกจากนี้ ผู้ที่จะใช้เครื่องมือวัดไปทำวิจัย ก็จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างมั่นใจ ดังเดือน พันธมนาวิน (2551) สามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาบุคคล เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งต่อไป ผู้เขียนได้กล่าวถึงประโยชน์ของเครื่องมือวัดต่อการพัฒนาบุคคลและชุมชน ดังนี้

1. การวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัด เป็นการสร้างองค์ความรู้ (Body of Knowledge) และนำเครื่องมือวัดที่ได้มาตรฐานไปสู่การทำวิจัยเชิงสาเหตุ ซึ่งเครื่องมือวัดที่สร้างขึ้นมานั้นเป็นได้ทั้งตัวแปรต้นและตัวแปรตาม นำไปศึกษาต่อว่า “อะไรคือสาเหตุ” และอะไรคือผลของสาเหตุนั้น” ทำให้สามารถบรรยาย อธิบาย ทำนาย และควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลหนึ่ง ๆ ได้ การสร้างเครื่องมือวัดเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ทางวิชาการ ซึ่งในปัจจุบันนั้น แหล่งทุนต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจและให้ทุนกับผู้วิจัย เพื่อสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดขึ้นมา เครื่องมือวัดมีคุณค่าเป็นอย่างมากหากผู้วิจัยได้สร้างด้วยมาตรฐานที่สูง นักวิจัยที่สนใจหรือผู้ที่สนใจที่จะทำวิจัยในประเด็นเดียวกันสามารถนำเครื่องมือวัดไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้